

JISMONIY SHAXSLARGA KREDIT BERISH JARAYONLARIDA ZAMONAVIY BANK TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY AMALIYOT

Ikromov Boburbek

Andijon Davlat Texnika Instituti

Bank ishi va audit yo'nalishi 4-kurs talabasi

Bugungi kunda jahon moliya bozorlarida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi bank xizmatlari ko'rsatish tizimida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Xususan, jismoniy shaxslarga kredit berish jarayonlarini avtomatlashtirish, kredit xizmatlarini masofadan turib ko'rsatish hamda kredit risklarini zamonaviy texnologiyalar asosida boshqarish banklar faoliyatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylanmoqda. Zamonaviy bank texnologiyalaridan foydalanish kredit ajratish jarayonlarini soddalashtirish, xizmatlar sifatini oshirish va operatsion xarajatlarni kamaytirish imkonini bermoqda [1].

O'zbekiston Respublikasida ham bank tizimini raqamlashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Tijorat banklari tomonidan mobil ilovalar, internet banking xizmatlari, elektron identifikatsiya va masofaviy kreditlash tizimlari joriy etilmoqda. Shu sababli rivojlangan davlatlar tajribasini o'rganish va ularning ilg'or amaliyotlarini milliy bank tizimiga tatbiq etish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Jahon amaliyotida kreditlash tizimini raqamlashtirish bank xizmatlari samaradorligini oshirishning asosiy omillaridan biri sifatida qaraladi. Rivojlangan mamlakatlar banklari tomonidan kreditlash jarayonlarida sun'iy intellekt, Big Data, blokcheyn texnologiyalari, biometrik identifikatsiya va avtomatlashtirilgan skoring tizimlaridan keng foydalanilmoqda [2].

AQSh bank tizimida kredit olish uchun arizalar asosan onlayn platformalar orqali qabul qilinadi. Kredit tashkilotlari mijozning moliyaviy holatini bir necha soniya ichida tahlil qilib, kredit ajratish yoki rad etish bo'yicha qaror qabul qilish imkoniyatiga ega. Germaniyada esa masofaviy bank xizmatlari va elektron imzo tizimlari kreditlash amaliyotining ajralmas qismiga aylangan. Janubiy Koreya va Singapurda sun'iy intellekt texnologiyalari kredit risklarini baholashda keng qo'llanilib, kredit portfelining sifatini oshirishga xizmat qilmoqda [3].

Kreditlash jarayonida qo'llanilayotgan eng muhim texnologiyalardan biri kredit skoring tizimi hisoblanadi. Mazkur tizim mijozning kredit tarixini, daromadlarini, xarajatlarini, bankdagi operatsiyalarini va boshqa moliyaviy ko'rsatkichlarini avtomatik ravishda tahlil qiladi. Natijada kredit berish to'g'risidagi qaror inson omili

ishtirokisiz yoki minimal darajada ishtirok etgan holda qabul qilinadi. Bu esa subyektiv qarorlar sonini kamaytirib, kreditlashning shaffofligini oshiradi [4].

1-jadval

Kreditlashda qo'llaniladigan zamonaviy texnologiyalar.

Texnologiya turi	Qo'llanilish sohasi	Afzalligi
Kredit skoring tizimi	Kreditga layoqatlilikni baholash	Risklarni kamaytiradi
Sun'iy intellekt (AI)	Kredit tahlili va prognozlash	Qaror qabul qilish tezlashadi
Big Data	Mijoz ma'lumotlarini qayta ishlash	Tahlil sifati oshadi
Mobil banking	Kredit xizmatlarini masofadan ko'rsatish	Qulaylik yaratadi
Biometrik identifikatsiya	Mijozni aniqlash	Xavfsizlikni oshiradi
Elektron imzo	Kredit shartnomalarini rasmiylashtirish	Vaqt tejiladi

Raqamli texnologiyalar kreditlash jarayonining barcha bosqichlarida qo'llanilishi mumkin. Jumladan, kredit arizasini qabul qilish, mijozning kreditga layoqatliligini baholash, kredit ajratish, monitoring qilish va kreditni undirish jarayonlari avtomatlashtirilgan tizimlar orqali amalga oshiriladi. Bu esa kredit portfelini boshqarish samaradorligini oshiradi.

O'zbekiston bank tizimida ham kreditlash xizmatlarini raqamlashtirish bo'yicha muhim natijalarga erishilmoqda. Xususan, tijorat banklari tomonidan onlayn mikroqarzarlar, mobil ilovalar orqali kredit olish, kredit tarixini masofadan tekshirish va elektron identifikatsiya xizmatlari yo'lga qo'yilgan [5].

ATB Agrobank tomonidan ham kreditlash amaliyotini takomillashtirish maqsadida zamonaviy bank texnologiyalaridan foydalanish ko'lami kengayib bormoqda.

Bankning mobil ilovasi orqali ayrim kredit turlari bo'yicha ariza topshirish imkoniyati yaratilgan. Shuningdek, kredit oluvchilar to'g'risidagi ma'lumotlarni elektron bazalar orqali tekshirish amaliyoti joriy etilgan.

Biroq kreditlash samaradorligini yanada oshirish uchun xorijiy tajribadan kelib chiqib quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish maqsadga muvofiq hisoblanadi:

- kredit skoring tizimlarini yanada takomillashtirish;
- sun'iy intellekt asosidagi kredit tahlili mexanizmlarini joriy etish;
- kredit monitoringini to'liq avtomatlashtirish;

- mobil kreditlash xizmatlari ko'lamini kengaytirish;
- kredit risklarini baholashda Big Data texnologiyalaridan foydalanish;
- biometrik identifikatsiya tizimlarini rivojlantirish [6].

Zamonaviy bank texnologiyalaridan foydalanish jismoniy shaxslarga kredit berish jarayonlarining samaradorligini oshirishning muhim omili hisoblanadi. Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko'rsatadiki, kredit scoring tizimlari, sun'iy intellekt, Big Data va biometrik identifikatsiya texnologiyalarining qo'llanilishi kredit risklarini kamaytirish, xizmat ko'rsatish sifatini oshirish hamda kreditlash jarayonlarini tezlashtirish imkonini beradi.

O'zbekiston bank tizimida, jumladan ATB Agrobank faoliyatida ham mazkur texnologiyalarni keng joriy etish bank xizmatlarining raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, kreditlash jarayonlarini to'liq raqamlashtirish, kredit monitoringini avtomatlashtirish va sun'iy intellekt asosida risklarni baholash mexanizmlarini rivojlantirish istiqbolda kredit portfeli sifatini yaxshilashga hamda muammoli kreditlar ulushini kamaytirishga imkon yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-son "2020-2025-yillarda O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni.
3. O'zbekiston Respublikasining "O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki to'g'risida"gi Qonuni.
4. Abdullayeva Sh. Z. Bank risklari va ularni boshqarish. - Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2018.
5. Do'smurotov R.D. Moliyaviy tahlil. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2022.
6. Jo'rayev A.S., Tursunov B.O. Tijorat banklarida kreditlash amaliyoti. - Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2022.
7. Karaliyev T. M. Bank ishi. - Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2020.
8. Shodmonov Sh. Sh., G'afurov U. V. Pul, kredit va banklar. - Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019.
9. Tojimuhamedov I. R. Bank menejmenti. - Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2019.